

Vojtěch Zamarovský – Gilgameš

1. Gilgameš a mohutná Uruku hradba (tabulka první a druhá)

(...)

Gilgameš se stal králem Uruku z vůle a milosti bohů, a to jako pátý vladař od dob, kdy země vsákla do sebe vodu ze strašné potopy světa. Před ním tam vládl Rybář Dumuzi, před ním pak Pastýř Lungalbanda, před ním Válečník Enmerkar; prvním uruckým králem byl Syn slunce Meškiagašer. Všechny své předchůdce chtěl král Gilgameš převýšit mocí i vladařskými činy a v paměť věků příštích chtěl vstoupit s příjmením Hrdina.

Nikdo na celé té velké ploché desce, jež pluje na vesmírném moři a jež se jmenuje Země, nebyl Gilgamešovi roven. Sami bohové našli v něm zalíbení, když ho ze smrtelného muže Lugalbandy porodila jeho božská matka Ninsun. Bůh slunce Šamaš ho obdařil krásou; postavu měl vysokou jedenáct loktů, devět pídí měřil kolem prsou, zdobily ho dlouhé kadeřavé vlasy spletené do copů, z jeho mužné tváře vyzařoval půvab. Bůh bouřky Adad mu dal odvahu a sílu; krok měl jako divoký býk, nikdy neklesal na mysli a neslábl na těle ve dne ani v noci, ráně jeho zbraně nepřítel neodolal. Bůh moudrosti Ea mu daroval rozum; poznal všechny přítomné i minulé věci na světě, nic mu nezůstalo skryté, důvtip a úsudek měl jako sedmero mudrců, kteří před dávnými věky naučili lidi vědám a uměním. Bohaté dary mu dali do vínku i jiní bohové; žil tedy plným a bujarým životem v nádherném paláci, patřily mu všechny ženy a sloužili mu všichni muži z jeho velkého města, vším oplýval v nejhojnější míře. Jen jedno mu chybělo k úplné blaženosti.

Po matce byl Gilgameš bůh, a to ze dvou třetin; po otci zůstal však z jedné třetiny člověkem. Byl tudíž smrtelný.

Hrdinou se mohl Gilgameš beze všeho stát. O tom nebylo pochyb.

Jenže Gilgameš se chtěl stát navíc nesmrtelným.

Tvrdou a těžkou rukou vládl Gilgameš uruckému lidu. Tak jako mohl vládnout jen ten, kdo nebyl ze dvou třetin člověk.

Muži uručí žili neustále v strachu, ženy a dívky v slzách. Jakmile se vynořil nad obzorem východní pouště zářivý Šamašův kotouč, ozval se rachot bubnů. Vojáci s přílbami a dlouhými holemi přišli na křižovatky, kde se shromáždili rozespálí muži, a odvedli je na místa, která jim určil Gilgameš. Tam jedni kopali hlínu, druzí nosili vodu, třetí hnětli mazlavé bláto, čtvrtí jím plnili dřevěné formy, pátí je na horní straně hezky zaoblovali; když trochu ztverdlo, vysušovali je na slunci nebo vypalovali v ohni. Jako nekonečné proudy mravenců nosili potom jiní hotové cihly na hranice města, daleko za lidská obydlí, a jiní tam pak z těchto cihel stavěli hradbu. Tak to šlo den co den, od rána do noci, pouze o kousku tvrdé placky chleba a hltu vlažné vody, pod dozorem vojáků s přílbami a dlouhými holemi. Tak to šlo od jednoho svátku po druhý, měsíc co měsíc a rok co dlouhý rok, neboť tak poručil Gilgameš.

Třicet loktů vysokou a třicet loktů širokou hradbu poručil postavit Gilgameš v délce šesti tisíc dvojkroků a se základy z pálených cihel. Nebylo možné vyhnout se jeho rozkazu: byl králem z vůle a milosti bohů, byl zástupcem bohů na zemi, jeho slovo bylo zákonem i božím přikázáním. Muži uručí stavěli, jediné slovo odporu nesmělo překročit ohradu jejich zubů, a hradba kolem města rostla do šířky i dálky. Urucký vládce nebyl však spokojen a ve svém srdci se zlobil.

Den co den přicházel Gilgameš prohlédnout si stavbu a v mysli srovnával: rákosí na břehu Eufratu rostlo rychleji než jeho hradba, obilí na polích rostlo do větší dálky, datlové palmy před chrámem Eanny rostly do větší výšky. Rozkázal proto mužům, aby pracovali i v noci, kdy na nebi svítil místo jasného Šamaše bledožlutý Sin, a přísně jim zakázal vracet se domů na lůžko. Manžel se nesměl odebrat ke své manželce, milenek nesměl k milence, ani hrdinský voják, který byl nyní jen dozorce, nesměl odložit přílbu a hůl, aby šel ke své ženě. To však nebylo všechno: nakonec rozkázal i chlapcům, kteří jinak pásli jen kůzlátka na stepi, a docela maličkým dětem, aby hnětli hlínu a nosili těžké bochníky cihel na stavbu velké hradby.

Jistěže nebylo možné rozkazu krále se vyhnout; bylo však možné obrátit se s prosbou o pomoc k nebeským bohům. „On je pastýř uruckého lidu, je silný a moudrý,“ volali lidé k bohu

Anovi, který byl pánem jejich města. „Gilgameš je náš pastýř, je silný a moudrý, a přesto nás utiskuje!“

Bohové zaslechli nárek uruckého lidu a slitovali se nad jeho útlakem. Sám nebeský Anu, který byl pánem uruckého města, rozhodl se jim pomoci. Zavolal bohyni Aruru, stvořitelku lidí, a před tváří všech jí řekl:

„Dílo, jež začal Gilgameš, nechť je dokončeno! Nezná však Gilgameš při své nadlidské síle, kde jsou hranice sil lidí. Aruru mocná, nuže stvoř tvora jemu podobného! Nechť zkrátí jeho srdce, aby si oddechl Uruk!“

Bohyně Aruru, stvořitelka lidí, Anově žádost ihned vyhověla. Umyla si ruce, odkrojila kus hlíny, dala jí podobu člověka a hodila ji na step. Tak se na stepi narodil muž stejně silný, jako byl Gilgameš, a bohové mu dali jméno Enkidu.

2. Gilgameš a divoký Enkidu ze stepi (tabulka druhá, pokračování)

Z vůle nebeského Ana stvořila tedy bohyně Aruru silného Enkidua, který měl zkrátit Gilgamešovo srdce. Z vůle bohů se měl Enkidu střetnout s Gilgamešem v boji jako protivník stejně silný, aby z toho měl prospěch urucký lid.

Trvalo dlouho, než došlo k tomuto střetnutí. Enkidu zatím vyrůstal ve stepi; neznal lidi a neznal lidská sídla, s gazelami se živil trávou, se zvěří pil z napajedla vodu, spával na holé zemi přikrytý pouze hvězdnatou oblohou. Srstí měl zarostlé tělo, rozcuchaný byl jako obilné pole ve větru, ruce měl těžké jako hrom a nohy rychlé jako blesk z oblaku, silný byl jako bůh války Ninurta. K takové podobě ho stvořila bohyně Aruru, v takového divocha vyrostl z vůle nebeského Ana.

Trvalo dlouho, než nastal den, kdy se Enkidu dostal do města Uruku a změřil si tam sílu s králem Gilgamešem. Cesty bohů jsou klikaté a jejich pomoc, přichází-li vůbec, přichází pomalu.

(Po nějaké době spatřil Enkidua lovec a oznámil to Gilgamešovi. Ten mu doporučil, ať k němu odvede služebníci z chrámu bohyně Išтары. Ta ho za týden změnila z divocha v lidského tvora a odvedla ho do Uruku. Tam se Enkidu dozvěděl, že Gilgameš může vše, a rozhodl se mu v tom zabránit.)

Udělal Enkidu, co ve zlosti vyřkl. Když se Gilgameš přiblížil, zdvihl proti němu hlavu, napjal proti němu prsa, nastavil mu nohy a zabránil mu vstoupit do svatebního domu. Gilgamešovi, králi velkého Uruku, který byl jako bůh, se Enkidu na ulici postavil do cesty!

Hrozně se Gilgameš nahněval, zdvihl hlavu do výšky a vykročil kupředu. Uchopil Enkidua za pas, aby ho shodil a odkopl; Enkidu se však nedal. Poklesl v kolenou jako zápasník, Gilgameš udělal totéž a jeden druhého se snažil ze všech sil přemoci. Lid se kolem nich shromáždil a v úžasu mlčel.

Tak se tedy utkal král Gilgameš s rodákem ze stepi Enkiduem; na ulici s ním zápasil, na hlavním náměstí. Znovu a znovu se za pas chytali, klesali do kolen a zas se zdvíhali, v zuřivosti boje bránu vyrazili, veřeje vylomili. Jeden nad druhým nedokázal však nabýt vrchu.

Najednou se stalo, že Gilgameš ztratil rovnováhu; zapřel se však nohou, jak silně dovedl, a změřil svým zrakem siláka Enkidua. Viděl protivníka, jenž se mu vyrovná silou, a tak místo hněvu, který je vždy zlým rádcem, nechal v sobě promluvit rozum.

„Jak jsi skvělý a silný!“ zvolal v té chvíli Enkidu. „Jak báječného tě porodila matka! Všechny jiné muže o hlavu převyšuješ, právem ti dal Enlil království nad lidmi! O hlavu převyšuješ všechny vládce světa!“

„Ty jsi též mocný a silný,“ odvětil Gilgameš. „Moje božská matka mi ve snu oznámila, že přijdeš a budeš mi oporou jako Anova ruka. Na stepi jsi se zrodil, žádný smrtelník se ti nevyrovná!“

Když Enkidu slyšel, co řekl Gilgameš, znehybněl jako chrámová socha; za chvíli usedl na zem a začal z radosti plakat. Jakmile spatřil Gilgameš v jeho očích slzy, přistoupil k němu blíž a podal mu ruku.

Za ruce se Gilgameš s Enkiduem chytily, objali se jako bratři. A lid urucký, který se kolem nich shromáždil, v úžasu mlčel.

Nevěděl přece nikdo, že to všechno zařídil nebeský Anu, aby si oddechl Uruk.

3. Gilgameš a obluda Chumbaba z Cedrového lesa (tabulka třetí až pátá)

Celý Uruk byl svědkem, jak se Gilgameš s Enkiduem za ruce chytily, jak se navzájem políbili. Co může vzejít z jejich přátelství, ptal se v obavách lid, vždyť síla jednoho stačila, aby všem vnutil svou vůli! Kdo by se postavil proti nim dvěma, když nebylo možné postavit se proti jednomu z nich?

Stalo se však, o čem věděl jen nebeský bůh Anu, který byl pánem uruckého města a miloval jeho lid. Když našel Gilgameš druha, jenž se mu vyrovnal silou, zatoužil vykonat čin, jakého se sám nikdy neodvážil. Neporučil lidu stavět novou hradbu, nevyzval vojáky k výpravě proti jinému městu, ale odešel s Enkiduem do svého paláce a toto mu řekl:

„Statečný Enkidu, poslyš moje slova! Tam, kde zapadá slunce, je cedrový les, hustý a vysoký. Tam žije Chumbaba, který je příčinou všeho zla na světě. Pojďme do toho lesa, pokácejme v něm cedry! Pojďme a zabijme Chumbabu, vyhubme všechno zlo na světě!“

Zhrozil se Enkidu, když slyšel Gilgamešova slova, a toto mu řekl: „Vím o tom lese, příteli, když jsem se zvěří po horách chodíval. Táhne se do dálky desetkrát tisíc dvouhodin, vysoký je a hustý, obehnaný je hlubokým příkopem. Kdo se však odváží položit do něho nohu? Střeží ho bůh Adad, který nezná spánek a má hlas jako hrom, a kdo do něj vstoupí, dostane zhoubnou nemoc! Strašný je Chumbaba, strašnější, než si myslíš! Jeho hlas je bouře, jeho ústa jsou oheň, jeho dech je smrt! Proč jsi zatoužil udělat právě toto? Nemožné je vykácet Chumbabovy cedry, nemožné je podstoupit s Chumbabou boj!“

„Nač je ti síla, když nemáš odvahu,“ odvětil Gilgameš. „Mocné tělo ti dala Aruru, avšak slabého ducha! Ty se bojíš smrti, bojíš se nemoci? Jsi snad nějaký bůh, že chceš žít navěky a bez strastí? Dni lidí jsou sečteny, všechno jejich konání je pouze vánek větru. Já však chci vykonat velký hrdinský čin, kterého sláva nikdy nevybledne! Před tebou tedy půjdu, a když zahynu v boji, navždy si zachovám jméno. 'Se strašným Chumbabou v boji se Gilgameš srazil, ' bude se o mně říkat po celé věky. Před tebou tedy půjdu a zabiji Chumbabu, vyhubím všechno zlo na světě, věčné si zachovám jméno!“

„Těmi slovy jsi zarmoutil mé srdce,“ odvětil Enkidu. „Nechci, aby se o mně říkalo: 'Zrodil se ve stepi, žil tam se zvěří a přišel mezi lidi, to je o jeho životě všechno.' Ruku chci přiložit k dílu, cedry chci vykácet, Chumbabu chci zabít!“

Když toto Enkidu vyslovil, za ruce se vzali, za pas objali, na tvář se políbili. „Tak je rozhodnuto,“ řekli jedním hlasem, „nyní se připravme na cestu!“

(...)

11. Gilgameš a věčné hrdinovo jméno (tabulka jedenáctá, konec)

„Pohlédni, příteli, na velké město Uruk na březích svatého Eufratu! Projdi se po jeho širokých třídách a náměstích, prohlédni si jeho výstavné chrámy! Zastav se před Eannou, svatyní bohyně lásky Išтары, a dotkni se jejího prahu! To všechno z dávných pochází dob a nic podobného nevytvořil jinde žádný člověk.“

To řekl Gilgameš Uršanabimu, když byl na dohled cíl jejich cesty. Uršanabi mu na to odvětil: „Velké je to město a slavné díky tvým činům! Velké věci jsi vykonal, Gilgameši, nic podobného nevykonal jinde žádný král ani člověk! Zabil jsi Chumbabu, který byl příčinou všeho zla na tomto světě, vykácel jsi jeho cedry. Zabil jsi nebeského býka, který ničil zemi a přinášel záhubu lidstvu. Věrností jsi splácel věrnost Enkidua, a co je cennější než přátelství na život a na smrt? Velké jsi poznal též věci! Viděl jsi všechno až po hranice země, prošel jsi stepí a proplul jsi moře, zjistil jsi tajemství bohů a dozvěděl ses o potopě světa! Tvoje útrapy nebyly zbytečné, tvoje konání nebylo pouhým vánkem větru!“

„Pohlédni, Uršanabi, na velkou hradbu kolem Uruku na březích Eufratu!“ řekl Gilgameš, když přišli blíže. „Je z pálených cihel, vysoká a mocná, zdi má jako z kovu! Projdi se po ní mezi cimbuřím, sestup až k jejím základům a dotkni se jich rukou! Pochází z nedávných dob a nic podobného nevytvořil jinde žádný král ani člověk!“

„Velké jsi dokázal dílo, Gilgameši!“ odvětil Uršanabi. „Nesmírnou hradbou jsi zabezpečil svůj lid před vojákem z jiného města a před lupičem z pouště. Budeš žít v paměti všech

pokolení příštích, dokud bude stát tato urucká hradba, kterou nepřítel nedobude, ani čas nezničí!“

„Život, který jsem hledal, jsem nenašel,“ řekl na tato slova Gilgameš. „Marně jsem vykonal víc než jiní lidé, marně jsem také víc vytrpěl. Nemůže najít věčný život, kdo je z lidského plemene!“

„Nemůže najít věčný život člověk,“ ukončil tuto řeč Uršanabi, „může si však zachovat věčné jméno. Svým dílem ses stal nesmrtelným, hrdino Gilgameši.“

Uršanabi – převozník přes moře smrt;

Uruk – královské město z předsumerských dob, jeho nejstarší vrstvy pocházejí z přelomu 5. a 4. tisíciletí př. n. l., poslední zprávy o jeho osídlení jsou z 5. st. n. l. Je totožné s biblickým Erechem a řeckým Orchoé; dnes se jeho trosky jmenují Varka a leží asi 60 km SZ od Nasirije v jižním Iráku;

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch . *Gilgameš*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1976. 92 s.

- 1) Z jaké doby pochází epos o Gilgamešovi?
- 2) Je toto ukáзка překlada eposu o Gilgamešovi? Jakou formou je psán originální text?
- 3) Na jakém materiálu a jakým písmem je epos napsaný?
- 4) V jakém městě se příběh odehrává? Kdo tam vládl od potopy světa?
- 5) Kdo byl Gilgameš? Kdo byli jeho rodiče? Je skutečnou postavou?
- 6) Jaké měl vlastnosti?
- 7) Po čem celý život toužil?
- 8) Podařilo se mu to?
- 9) Čím se stal nesmrtelný?
- 10) Jakého antického hrdinu jeho cesta a skutky připomínají?
- 11) Kdo byl Chumbaba? Jaký byl?

Řešení:

- 1) 3. tisíciletí př. n.l. (zapsáno později)
- 2) Originál je ve verších (je to epos), toto je převyprávění upravené pro děti a mládež.
- 3) Na hliněných tabulkách, klínovým písmem.
- 4) Příběh se odehrává v Sumeru ve městě Uruk. Před Gilgamešem tam vládl Rybář Dumuzi, před ním pak Pastýř Lungalbanda, před ním Válečník Enmerkar; prvním uruckým králem byl Syn slunce Meškiagašer.
- 5) Gilgameš byl král a bájný hrdina, matka byla bohyně a otec král Lungalbanda. Není dostatek důkazů, je možné, že byl skutečným hrdinou.
- 6) Byl krásný, mužný, odvážný, silný, moudrý, vtipný, vzdělaný, ale i poživačný, užíval si života a nic neodmítal.
- 7) Toužil po nesmrtelnosti.
- 8) Ano.
- 9) Stal se nesmrtelný svými činy, ne tělem.
- 10) Odysea
- 11) Chumbaba byl obr, který byl příčinou všeho zla na světě. Strašný je Chumbaba, strašnější, než si myslíš! Jeho hlas je bouře, jeho ústa jsou oheň, jeho dech je smrt!